

HET IS NIET TE GELOVEN

28 maart 1975

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Ons onderwerp voor deze avond dient zich met de actualiteit bezig te houden. Als titel hiervoor koos ik:

HET IS NIET TE GELOVEN

Want wanneer ik de wereld en alle ontwikkelingen daarin zie, zo word ik wel met zonderlinge zaken geconfronteerd. In Zuid-Azië zie ik staatslieden en generaals een strijd krampachtig volhouden die geen zin meer heeft, omdat men nog een bedrag van rond f 21.000.000 naar Zwitserland wil overmaken. Eerst wanneer dit gebeurd is, zal men mogelijk overwegen of men ook iets voor de bevolking kan doen. In een buurland zie ik dat men voortdurend blijft vechten en geen afstand van de macht wil doen, omdat een buitenlandse mogendheid de mensen daar voortdurend omkoopt om de strijd vooral vol te houden.

Wat mij ook al vreemd voorkomt: wanneer de mogelijkheid bestaat de zaak in vrede en redelijk democratisch te regelen, zie ik niet in dat de strijd eenzijdig moet worden doorgezet. Voor mij worden vele zogenaamde idealen op aarde door dergelijke gebeurtenissen op zijn minst ongeloofwaardig. Er zijn ontwikkelingen waarbij je werkelijk zou moeten reageren met een: dit is niet te geloven. Zoals de staking van dokters in de USA. Velen onder hen werken inderdaad te lang, terwijl zij in verhouding niet goed betaald worden wanneer zij in hospitalen werken. Je vraagt je af waarom zij, deze condities kennende, toch aangenomen hebben in die ziekenhuizen te werken. Bij onderzoek blijkt dat degenen die terecht staken en protesteren mensen zijn die dan wel in een particuliere huisartsenpraktijk niet slaagden, dan wel — en dit zijn de meesten — bezig zijn zich tijdens een stage in een hospitaal tot specialist te ontwikkelen. Met andere woorden: deze heren willen nu meer verdienen om daardoor gemakkelijker te komen tot een bekwaamheid waarbij zij zeer grote bedragen kunnen gaan verdienen. Logisch is anders.

In Nederland houden zich mensen bezig met de vraag of bij eventuele vruchtafdrijving niet een raad van medici moet beoordelen of dit wel goed en terecht is gebeurd, zodat ik mij afvraag of dit nu werkelijk alleen medische bezorgdheid is. In dat geval kun je er vrede mee hebben. Maar in de praktijk is de werkelijke reden meer van morele aard. Wat mij de vraag doet rijzen waarom een arts meent het recht te hebben te zedemeesteren over anderen, zijn eigen collega's inbegrepen. Het is gewoonweg niet te geloven dat dergelijke mensen op grond van hun geloof — want daarop komt het neer — het recht menen te hebben anderen te beletten te leven volgens hun inzichten en hun eigen geloof of denken.

Ik zal geen bezwaar maken wanneer een mens besluit voor anderen alleen die dingen te doen die hijzelf juist en goed acht. Wanneer een medicus stelt dat abortus voor hem onaanvaardbaar is, zo acht ik het zijn recht zich daarvan verre te houden. Maar wanneer zo iemand dan stelt: "omdat ik vind dat dit onaanvaardbaar is, mag niemand het doen", zo vraag ik mij toch wel even af of zo iemand toch niet ergens lichtelijk gestoord is. Maar ja, dat "gestoord zijn" lijkt mij in uw dagen en uw land eerder een soort aanbeveling te vormen.

Wanneer iemand een paar kinderen heeft gedood uit lust, zo stelt men in alle ernst dat dit alleen maar een arme psychisch gestoorde mens is, die je toch niet aansprakelijk kunt stellen voor iets wat hij als gevolg van een niet normaal driftleven heeft gedaan. Met andere woorden: de vergoelijkende houding van de gemeenschap wordt door velen kennelijk juist en beter geacht dan een beter beveiligen van andere kinderen tegen een soortgelijk lot?

Voor mij komt zoiets niet logisch en geloofwaardig over. Mensen die zo redeneren moeten toch ergens een klap van de molen beet hebben volgens mij. Zij beschermen de dader ten koste van mogelijke verdere slachtoffers.

En er zijn meer van dergelijke dwaze dingen te registreren. Woorden en daden voeren bijvoorbeeld overal een geheel afzonderlijk leven en schijnen niet meer met elkaar in verband te staan. Zo roept men overal uit dat een intense samenwerking van het Westen in deze dagen noodzakelijk is. Ik ben het daarmee eens en meen zelfs dat een intense samenwerking van alle landen en mensen op aarde van het hoogste belang is voor het voortbestaan van de mensheid onder de huidige omstandigheden. Men dient op elk terrein rekening te houden met elkaar en elkander te helpen. Maar wat is de praktijk?

Er zijn economische moeilijkheden en elk land treft beschermende maatregelen. De USA is bezig met het nemen van allerhande protectionistische maatregelen om zo de eigen markt en welvaart te beschermen tegen de concurrentie van bondgenoten. Engeland tracht middels handige manoeuvres voordelen ten koste van andere landen te behalen en gelijktijdig een zekere bescherming voor de eigen industrie ten koste van die anderen te handhaven. Frankrijk is bezig de eigen welvaart en industrie eveneens te beschermen en heeft daartoe zich zelfs teruggetrokken uit verplichtingen die het eerst in naam van de eenheid en de samenwerking van Europa had aanvaard. West-Duitsland is bezig door protectionisme en vooral stille bijdragen aan zijn industrieën anderen van de markt te verdrijven. Wat mooie voorbeelden zijn van verbondenheid en eenheid, zoals deze door de staatslieden steeds weer wordt gepredikt en geëist. Kun je dan nog wel geloven dat degenen die zo luid om eenheid en samenwerking roepen, deze ook werkelijk verlangen? Het lijkt er eerder op dat die mensen de kluit belazeren, mogelijk zichzelf inbegrepen.

Het gedrag van de mensen is ook niet bepaald consequent te noemen. Er zijn mensen die voor en mensen die tegen bijvoorbeeld sexclubs en dergelijke zijn. Mijn reactie zou zijn: indien iemand dergelijke zaken met alle geweld wenst, laat hem zijn gang gaan, zolang hij daardoor anderen niet werkelijk schaadt. Maar vóór- en tegenstanders achten het kennelijk noodzakelijk hun eigen visie ten koste van alles aan anderen op te leggen, ruiten te bekladden enzovoort, en zo een eigen orde te stellen die de vrijheid van anderen beknot, zonder dat er naar mijn mening daarvoor een werkelijke reden bestaat. Maar zeg nu eens eerlijk dat mensen die zo handelen moordenaars van de democratie zijn; dan zul je zien dat opeens de helft van het land op zijn achterpoten staat, want het dulden van vrijheid voor anderen is kennelijk volgens hen heel iets anders dan democratie.

Goed. Eenzijdigheid is mode. Goed. Maar geef het dan toe, kijk naar de feiten. Kortgeleden sprak een Nederlands staatsman over de democratie in Portugal. Die bestaat daar echter niet werkelijk. Dit land is lange tijd absolutistisch geregeerd. Er kwam een omwenteling die leek op een zwakke poging tot democratie, maar dit in feite niet was, omdat de werkelijke macht in handen bleef van het leger. Het leger wilde voor alles orde. De mensen kregen geen kans te zoeken naar een eigen vorm van samenleving, gebaseerd op het voor het volk mogelijke en nuttige. Zodra het een andere kant uit dreigde te gaan dan de machthebbers wensten, namen zij het gezag weer strak in handen, werden gematigde elementen uitgeschakeld en ontstond een linkse dictatuur. Ik wil geen oordeel vellen en zeggen dat deze linkse dictatuur beter of slechter is dan de rechtse van eens. Maar volgens mij is het verschil in ieder geval niet bepaald groot. Wanneer mensen in gevangenschappen terechtkomen vanwege hun politieke overtuiging, zo blijkt wel dat er een gezag is dat geen andere middelen kent dan geweld om het eigen gelijk te bewijzen.

In uw wereld ziet men steeds meer mensen recht en gelijk verwarren met macht. Maar wat hebben recht en inzicht te maken met troepenmacht, terreur en dergelijke? Indien iets juist is, is het juist en alle geweld kan daaraan niets veranderen. Met gevangenschappen, moordaanlagen en bommenterreur kun je het bestaande niet veranderen, wel met inzicht. Toch blijkt er een algemeen gevoel van juistheid in alle mensen te bestaan. De christen zal dit vertalen met een verplichting kennen ten aanzien van de naaste. Helaas blijkt men in de praktijk deze gevoelde

verplichting alleen te willen erkennen wanneer alles gaat zoals men dit wenst. Wat er volgens mij niets mee te maken heeft, daar de innerlijk erkende verplichting niet bij de ander ligt, maar bij degene die deze innerlijk erkent. Natuurlijk, het christendom is vaak halfzacht in deze dagen, waarbij ik niet spreek over de stichter, maar over de hedendaagse volgelingen. Men stelt dat men zijn vijanden lief moet hebben, eenieder moet liefhebben zoals men zichzelf, en eenieder alles moet vergeven. Wat juiste en ware stellingen zijn, indien men dezen op de juiste wijze hanteert. Maar vele christenen willen hier geen verschil maken tussen gevoelsmatige benadering en een juist handelen. Zij zijn even dwaas als degenen die menen dat verdraagzaamheid betekent dat je eenieder je alles moet laten aandoen en ook tegen onrecht, gedaan aan anderen, je niet mag verzetten.

Ideaal gezien zou elke mens elke andere mens als zijn naaste moeten behandelen, lief moeten hebben als een broeder, zijn vijanden alles vergeven enzovoort. Maar wanneer je meent dat dit een algehele lijdzaamheid betekent, moet je eens even naar het doorsnee gedrag van de mensen zien. Je beseft dan dat dit laatste niet opgaat. Stel dat er in de stad een leeuw losbreekt en gevaarlijk brullend en agressief door de straten loopt. Roept u dan: "poes, poes, ik hou van je"? Of probeer je met alle middelen dit dier te vangen en schiet men het neer wanneer dit onmogelijk of te gevaarlijk blijkt te zijn? Toch is dit dier in feite minder gevaarlijk dan mensen die bewust anderen kwaad doen, en wel bij herhaling. U meent dat je dit natuurlijk ook niet kunt gedogen? Dan is het juiste woord: wanneer mensen door hun gedrag het welzijn, het geluk en het leven van anderen in gevaar brengen, zijn zij voor de mensheid gevaarlijker dan een losgebroke leeuw of tijger. Zou je hen dan hun gang moeten laten gaan, alles vergoelijkende, omdat zij nu eenmaal mens zijn? Het is niet te geloven dat er mensen zijn die zo redeneren, niet ziende naar mogelijke gevolgen, maar alleen de mens verontschuldigende met alle argumenten die zij maar aan kunnen voeren. Die mensen zijn blind voor het gevaar dat hierdoor voor anderen blijft bestaan. Vreemd? Toch gebeurt dit elke keer weer.

Je dient een keuze te maken, een keuze die zeker niet alleen beperkt kan blijven tot politiek, toepassing van de wet en dergelijke algemene zaken. Bij die keuze moet je van je eigen gedrag en vermogen uitgaan. Op het ogenblik dat wij er eerlijk en volledig van overtuigd zijn dat iets of iemand het geluk, de vrijheid, de gezondheid of het welzijn van de mensen voortdurend in de weg staat, is dit onze vijand. Een vijand die wij zijn dwaasheid gaarne zullen vergeven, maar die wij niet de vrijheid zullen geven verdere dwaasheden aan anderen te begaan.

Meent u dat dit niet verdraagzaam is? Toch meen ik dat men geen behoefte zal voelen dergelijke mensen te haten, of zelfs maar kwaads toe te wensen. Men zal hen ook niet minachten. Dat is niet nodig en zinloos. Maar dit neemt niet weg dat wij in alle verdraagzaamheid dan toch verplicht zijn anderen en ook onszelf tegen dergelijke mensen te beschermen. Dat is dus niet alleen ons recht, maar werkelijk ook onze plicht. Ik acht het ongeloofwaardig dat iemand beweert: "Deze mens, die door geweldpleging enzovoort vele malen vele mensen heeft geschaad, van hun goederen beroofd, aan zijn wil onderworpen, is door zijn achtergronden onschuldig, zodat men geen recht heeft zo iemand bijvoorbeeld langere tijd gevangen te zetten en zo de gemeenschap tegen dit optreden te beschermen." Soms lijkt het erop dat je, zodra iemand maar niet geheel normaal was bij het begaan van een dergelijke daad, niet eens aangeklaagd zou mogen worden.

Ik meen dat een dergelijke mens vanuit zich het recht heeft de gemeenschap aan te klagen, die er zeker het hare toe heeft bijgedragen om hem te maken tot hetgeen hij nu is. Maar het betekent volgens mij niet dat de gemeenschap op grond daarvan die ander en zijn gedragingen dient te gedogen, ofschoon zijn levenshouding en praktijken voor eenieder bij voortdurend gevaar en schade kunnen betekenen. In andere gevallen meent men dat de goede bedoelingen van een mens de gevolgen van zijn daden rechtvaardigen. Maar ook dit is naar mijn mening onjuist. Want ik ken een dominee die het zeker niet slecht meent, maar niet wilde gedogen dat andersdenkenden gelijke kansen en rechten zouden krijgen als zijn volgelingen. De man werd daardoor aansprakelijk voor veel terreur, vele doden, veel ellende. Moet men hem dit niet aanrekenen omdat hij een ideaal nastreeft, ofschoon de gevolgen van zijn streven ook voor hem duidelijk zouden moeten zijn?

Ik kan meer dergelijke voorbeelden geven. Vele mensen willen het goede wel doen, maar volbrengen dit op een wijze die voor anderen in feite schade betekent, zoals bijvoorbeeld bepaalde vormen van missionering onderontwikkelde landen ertoe bewegen hun eigen aansprakelijkheden en verantwoordelijkheden in steeds toenemende mate af te schuiven op het buitenland. Wat niet reëel is. Men vergeet vaak dat iets wat mens tegenover mens eenvoudig christelijke naastenliefde is, tot het scheppen van een politiek klimaat voert wanneer men dit op algemene basis gaat doen.

In een bepaalde Afrikaanse staat jaagde men alles wat blank was het land uit; wie niet snel genoeg vertrok, werd gedood. Nu duldt men daar echter wel dat blanke deskundigen en kapitaalverschaffers daar werken. Gelijktijdig beweert men echter dat alle blanken de minderen zijn van de zwarten. Als ik nu zeg dat dit niet te geloven is, zult u het met mij eens zijn. Wanneer iemand beweert: "Ik ben zwart en daarom ben ik beter dan jij", lijkt mij het enig juiste antwoord: "bewijs het dan maar". Stel daarnaast: "zodra je beseft dat wij gelijken zijn en alleen tezamen iets kunnen bereiken, zal ik je helpen, naast je staan en je broeder zijn."

Mogelijk vindt u nu dat ik te zeer met politiek bezig ben. Maar wat valt in deze dagen niet onder politiek? Zaken, godsdienst, welvaart, alles valt nu onder politiek. Daarom zijn deze zaken van belang voor het gehele leven en zo ook voor alle geestelijke ontwikkeling op aarde. Indien men beweert dat aardgas steeds duurder moet worden, mag men heus wel naar de feiten kijken. Eens heeft men geheel Nederland op kosten gejaagd omdat men aardgas moest gaan stoken. De brandstof zou zo goedkoop zijn dat alle kosten daardoor meerdere malen vergoed zouden worden. Nu beweert men nog steeds dat dit aardgas in feite goedkoop is. De praktijk is echter als volgt: u betaalt nu rond 5 maal zoveel als men oorspronkelijk stelde, waarbij men deed alsof men een gelijkblijven van die prijs voor rond 10 jaren wel kon garanderen. De winsten die worden gemaakt komen voor rond een derde aan de Nederlandse staat. Men berekent u een hogere prijs dan aan andere landen wordt gerekend. Dankzij de hoge prijs die u opbrengt, kan men tegen lage prijzen exporteren en beweren dat men aan bepaalde verdragen vastzit. De beloften die men u als volk heeft gedaan zijn echter kennelijk geen bindende overeenkomst. Wel beweert men dat men de verdragen tot zeer voordelige levering van aardgas politiek ongedaan zal trachten te maken. Wat onmogelijk is, omdat tegenover deze levering van uw aardgas tegen zeer lage prijzen voor deelnemende firma's exploitatierechten en subsidies aan industriële vestigingen staan die men niet wil verliezen. U weet daar weinig van en gelooft schijnbaar werkelijk dat het niet anders zou kunnen.

Jaja, het is niet te geloven. Om het eens plat te zeggen: lieve mensen, jullie worden voortdurend belazerd waar je zelf bij zit. En zo dit waar is, zou men toch eigenlijk een andere kant uit moeten gaan. U zou steeds weer moeten reageren: "ik geloof dit niet en aanvaard dit niet, tenzij men mij uitvoerig en nadrukkelijk bewijst dat de zaken werkelijk zijn zoals die worden voorgesteld." Men zal dit afwijzen op grond van een hierdoor wegvallen van de besluitkracht van de gemeenschap — die niets te beslissen heeft omdat wel voor en over haar, maar zoveel mogelijk zonder haar wordt beslist. Natuurlijk: wanneer je dergelijke dingen niet wilt geloven en dit steeds weer duidelijk laat blijken, dan zult u moeilijkheden met de overheid krijgen, die ook andere dan openlijke rechtsmiddelen kan gebruiken. Val daarom de gemeenschap en haar leiders niet aan, maar begin steeds duidelijker te maken dat u niet gelooft in de noodzakelijkheden die men u predikt.

Stel: wij geloven in zo groot mogelijke vrijheid voor de eenling, maar dan ook voor iedereen. Stel: wij geloven in een zo groot mogelijke vreugde in het leven voor eenieder, die eenieder op zijn wijze mag vinden. Stel: wij geloven dat alles wat in de gemeenschap wordt voortgebracht ten dienste van die gemeenschap moet staan en niet mag dienen om het bezit of de macht van enkelingen te vergroten. Men zal ons dit kwalijk nemen, daar het een ontkenning is van de waarden van de bestaande orde. Toch zal men dienen te beseffen dat men nog geen anarchist is die alles wil vernietigen, wanneer men weigert alle sprookjes als zoete koek te aanvaarden.

Wie anders wil gaan leven en denken, zal in de eerste plaats daarbij te maken hebben met het eigen wezen, eigen mogelijkheden. Een mens die zich op de juiste wijze weet in te stellen en door concentratie steeds weer geheel tot rust weet te komen, zal over een steeds toenemende energie kunnen beschikken. Het is niet alleen maar lichaamskracht die men zo bevordert, maar het betekent ook een toename van het eigen denkvermogen. Nu is de mens tot nu toe steeds weer de mindere van de overheid, omdat hij niet zo snel en juist kan denken als het overheidsapparaat pleegt te doen. Een mens die werkt met zijn innerlijke kracht kan echter reageren op feiten die de overheid alleen maar bemanteld naar voren brengt. Hij doorziet de zaken en kan slagvaardig reageren, ook al zal de overheid daarop niet bepaald gesteld zijn. Die mens kan, dankzij de toename van eigen vermogens — hoe tijdelijk ook van aard in het begin — ook beter rekenen en zo bij benadering controleren wat de overheid geeft als resultaat van haar computers en instanties. Wat betekent dat hij een sneller en juist begrip krijgt voor de dingen waar het werkelijk om gaat.

De mens die in zich met deze eenvoudige concentratiemethode — die ik u zo dadelijk nog zal geven — probeert zijn gedachten juist uit te stralen, bereikt zo ook een versteviging van de contactmogelijkheden tussen gelijkgestemden en gelijktijdig een grotere invloed op degenen die nog geen keuze deden, maar nu sterker geconfronteerd worden met een sfeer, een uitstraling en vaak zelfs de gedachteninhoud van degenen die reeds bewuster zijn gaan leven. Wanneer je een juist gebruik maakt van je bekwaamheden, beschik je over de mentale, geestelijke en lichamelijke vermogens die je nodig hebt om je plaats binnen de gemeenschap op zojuist mogelijke wijze in te nemen. Je bent dan aan niemand tegen je wil onderworpen; gelijktijdig weet je dat je je krachten alleen kunt ontplooiën en behouden wanneer je een steeds sterkere harmonie bouwt tussen jezelf en anderen. O, het lijkt niet te geloven wanneer ik het zo stel, maar het is waar: een mens die niet meer bang is voor zichzelf of voor een ander, heeft geen redenen meer om anderen in hun vrijheid te beperken. Hij heeft geen behoefte meer aan het verzamelen van machtsmiddelen rond zich om zo zijn innerlijk gevoelde onbelangrijkheid om te buigen tot een uitermate groot gezag of macht.

Er zijn dingen die ik belachelijk en haast ongelooflijk vind. Ik hoorde kortgeleden dat er vrouwen zijn die *malgré soi* sigaren zijn gaan roken, alleen maar om zo duidelijk te maken dat zij in eigen ogen niet minder zijn dan een man. En ik had altijd gedacht dat het verschil ergens anders lag. Dergelijke belachelijke dingen zijn niet meer nodig wanneer je werkt met je innerlijke kracht. Weet wat je bent en bouw vanuit jezelf een harmonie op met de wereld. Weet voor jezelf eindelijk eens afstand te doen van alle gevoelens van meer- en minderwaardigheid. Wanneer je weet hoe iets moet, doe het zelf. Indien een ander iets verkeerd doet en jij kunt het beter, help hem wanneer hij om raad vraagt. Vraagt hij geen raad, laat hem brokken maken; daar leert hij van. Maar wees wel bereid de ander ook te helpen wanneer hij eenmaal met de brokken zit en een beroep op u doet.

U moet trachten in de eerste plaats een vrij mens te worden. Maar besef dat een vrij mens niet blind is voor het onrecht dat anderen wordt aangedaan. Een vrij mens is nooit iemand die alleen maar aan zichzelf denkt. Want dat is in mijn ogen de armste en meest gebonden mens die bestaan kan. Iemand die werkelijk vrij is, is ook iemand die beseft hoe belangrijk vrijheid voor anderen is. Hij beseft dat de verantwoordelijkheid voor zijn leven en daden altijd bij hemzelf berust en nimmer bij een ander. Een dergelijk mens is ook in staat de mensheid gezond en de wereld beter te maken. Misstanden kun je alleen maar doen verdwijnen wanneer je als mens leert jezelf te zijn en niet bang te zijn, niet voor de vrijheid van anderen of de verantwoordelijkheid die je zelf moet dragen. Voor velen is het niet te geloven dat zo de ommekeer in de wereld moet beginnen en niet in de EEG of de UNO. Maar alleen van onderaf is het mogelijk alles werkelijk en wezenlijk te veranderen. De mens die daaraan begint heeft kracht nodig. Het volgende lijkt u waarschijnlijk ook ongeloofwaardig, maar het werkt. U moet het maar eens proberen: Indien u meent een tekort aan energie te hebben, te traag te denken, of lichamen niet voldoende te kunnen presteren op punten van noodzaak — rekening houdende met leeftijd, positie en al die andere zaken — probeer dan het volgende eens:

Ga rustig zitten, ontspan u. Laat de wereld haar gang maar even gaan, probeer u er niets van aan te trekken. Haal diep en rustig adem. Zorg dat u wat extra zuurstof binnenkrijgt. Zeg tot jezelf: "Ik ben kracht." Heel gewoon dus: "Ik ben kracht, ik heb kracht." Ontspan je zo mogelijk nog verder. Zeg jezelf dat je geen moeite hoeft te doen om de kracht te roepen. Denk aan wat aangename dingen. Die kracht komt wel. Zak onderuit tot je voelt dat je niets meer kan gebeuren en bijna tussen twee werelden in meent te zweven. Drink dan alle energie die je nodig hebt. Doe dit eens een kwartier achtereen.

Eerst nadat je de ontspannende oefening geheel volbracht hebt, en niet voordien, moet je eens zien wat de problemen zijn. Kijk dan ook eens beter naar alles wat je als waar wordt voorgehouden. Kijk dan ook eens naar alles wat je zelf meent te moeten doen. Tot uw verbazing zult u ontdekken dat u sneller denkt en veel beter reageert. Zelfs lichamelijk blijkt u over grotere capaciteiten te beschikken om het noodzakelijke te doen. Maar onthoud dit wel: wanneer je die kracht niet gebruikt voor zaken die je innerlijk als noodzakelijk en juist voelt, zul je opeens die extra krachten en soms zelfs nog meer energie kwijt zijn. Je zult dan natuurlijk weer op kunnen laden. Maar zodra een mens tracht deze vorm van energie tegen zijn innerlijk besef in gaat gebruiken, schept hij een innerlijke disharmonie die werkt als een soort kortsluiting; je zit dan opeens zonder kracht. Niet te geloven, hé, dat je op een zo eenvoudige wijze zoveel meer kunt presteren? Ongelooflijk dat je op deze wijze sneller en juist zou kunnen leren begrijpen wat er aan de hand is. En toch is het waar. Wanneer u de wereld zou bezien zoals ik wel doe, zou u evenals ik het gevoel hebben dat de mensen meer kunnen zijn en doen wanneer zij maar niet voortdurend proberen vooral meer te zijn dan anderen.

Om dit te verduidelijken: voetbal is een goede sport. Maar dan moet je niet spelen om te winnen, maar om te voetballen. De mensen die alleen maar willen spelen wanneer zij kunnen winnen, zijn de soort mensen die wereldoorlogen veroorzaken, anderen kapotmaken in de naam van het goede geweten, de Heer en welke verontschuldigungen zij nog meer weten te verzinnen. Degenen die alleen maar willen winnen zijn agressief, vallen anderen aan, steeds weer. En eigenlijk kun je als mens in het leven niet werkelijk winnen. Mogelijk denk je dat je het toch bereikt hebt, dat je uiteindelijk hebt gewonnen. Maar dan lig je in de greuve; er volgen nog enkele waarderende woorden van anderen mogelijk — vooral van degenen die met de resultaten van al je worstelen gaan strijken — en daarna is het afgelopen. Dan sta je in onze wereld, even arm alsof je nooit iets gewonnen zou hebben.

Leven is spelen, zegt men. Het klinkt de meeste mensen overdreven of zelfs ongelooflijk in de oren. Toch is leven in feite een soort spel. Het gaat erom dat je zojuist mogelijk reageert, niet om het winnen zonder meer. Je moet juist en snel reageren, het gevoel hebben dat je op de juiste wijze leeft en datgene doet wat werkelijk nodig is. Daarnaast moet je beseffen dat geen spel bestaat zonder een tegenstander. Respecteer dan die tegenstander. Want ook dit is deel van het bestaan. Een mens moet zich over winnen en verliezen niet al te druk maken. Anders gaat het hem hoogstens als de coach van een of ander tweederangs voetbalelftal, die bij ons arriveerde als gevolg van een hartverlamming die hij kreeg toen op een gegeven ogenblik zijn elftal met 2-0 kwam achter te staan. De emoties van mensen zijn kennelijk toch wel overdreven. Trouwens, de eerste reactie van deze coach aan onze zijde luidde: "Ik heb mijn mannen gezegd er hard tegenaan te gaan. Wanneer zij te bang zijn om zelf wat te incasseren, behoren zij niet in mijn elftal thuis." Waarop wij hem heel voorzichtig aan het verstand hebben gebracht dat er in de geest geen voetbalbond bestaat. Waarop hij waarschijnlijk het gevoel kreeg in de hel beland te zijn. Waar het in dit grappige verhaal op neerkomt, is de kwestie dat voor deze man kennelijk het winnen belangrijker was dan wat ook in het leven. Het ging hem zelfs niet om het spelen van goed voetbal, maar om het winnen alleen.

Ook in het leven is het veelal belangrijker erbij te zijn, zo goed mogelijk te werken en te denken, dan te winnen. Want in de eeuwigheid is het heus niet zo belangrijk dat de mensen op aarde u een belangrijk mens genoemd hebben. Het is veel beter dat de mensen zouden proberen wat gelukkiger te leven en ook anderen wat gelukkiger te maken.

Tegenspel mag je geven, dat behoort bij het leven. Maar dan wel eerlijk, oprecht, met respect voor de tegenstander en wanneer je al bewijst dat je beter bent, zo is het nog steeds niet van belang dat je wint, maar wel dat je voor jezelf en de kosmos duidelijk maakt welke mogelijkheden er in je schuilen. Dan zul je met je tegenstanders van vandaag misschien morgen reeds tezamen meer bereiken dan denkbaar leek.

De mensheid kan geestelijke krachten opbrengen waar menige geest respect voor heeft. De mensheid heeft in zijn eeuwigheidswaarden een vermogen tot lichtend besef dat menige ster niet zou misstaan. Maar dan moet de mensheid wel tot eenheid komen. En dat kan niet wanneer eenieder ten koste van alles wil winnen, maar wel wanneer steeds meer mensen begrijpen dat je spelende moet leven, jezelf uitende zo goed je kunt, zonder anderen ooit enig leed toe te voegen dan alleen mogelijk door het feit dat je op een bepaald gebied de betere bent.

U meent dat dit voor u niet zo eenvoudig mogelijk is? Probeer dan het trucje eens dat ik u geleerd heb, meerdere malen. Denk niet dat een kwartier zo rusten en concentreren genoeg is om opeens ijzer met handen te kunnen breken, of te doorzien wat Kissinger eigenlijk doet... Denk niet dat je opeens alles kunt, maar besef wel: dankzij deze oefening zal ik iets helderder de feiten zien, zal ik iets meer tot stand kunnen brengen. Dan maakt u een begin aan de spelende eenwording van de mensheid.

En wat Kissinger betreft: u wilde graag meer weten? Wel, er was eens een Chinese godheid die te veel naar de mooie meisjes op aarde keek en zo zijn taak vergat. Tot de oppergod dit bemerkte, de ondergod bij zijn kraag nam, een vuur aan diens achterwerk ontstak en hem de ruimte in slingerde, waar hij voortaan als een komeet rondzwerft van hot naar her. Indien men mij zou vertellen dat Kissinger een incarnatie van deze ondergod is, zou ik dit niet eens zo heel ongeloofwaardig vinden. De werkelijkheid is echter deze: er bestaat een concept van een politiek wereldevenwicht dat door bepaalde niet zeer openbare instanties is ontworpen. Kissinger is de man geweest die tot nu toe het meeste daarvan diplomatiek aannemelijk heeft weten te maken. Maar een groot deel van zijn reizen en trekken heeft toch niet ten doel directe resultaten te behalen. Het is gewoon bedoeld om de ondergrondse acties te maskeren en zo een verklaring te vormen voor de resultaten daarvan, in de hoop dat niemand zal beseffen dat de behaalde resultaten niet bepaald langs diplomatieke weg tot stand zijn gekomen. U wilde het graag weten, dus heb ik dit maar even gezegd.

Hebt u nog verdere commentaren op hetgeen gezegd werd?

Vraag: Ik wilde vragen: Er is sprake van een steeds overal toenemende polarisatie. Zijn vanuit uw sfeer daarvoor oorzaken aan te wijzen?

Antwoord: Er zijn vele oorzaken voor. Zelfs zijn er bepaalde kosmische tendensen de laatste jaren werkzaam op aarde die mede voor dit verschijnsel aansprakelijk zouden kunnen zijn. Maar de eenvoudigste is deze: de mensen die streven naar polarisatie zijn degenen die niet overtuigd zijn van hun eigen gelijk, zodat zij alles doen om een meer genuanceerd denken te vervangen door een zwart-wit denken, in de hoop dat zij dan onder wit gerekend zullen worden.

Het is dus een drijven van de onzekeren in deze gemeenschap die leiding willen geven of willen bezitten. U ziet dat overal degenen die de macht of de grootste belangen in handen hebben onzeker zijn en zich ergens machteloos voelen. Het is duidelijk dat zij trachten het menselijk denken te polariseren, daar dit voor hen de enige mogelijkheid is een schijnzekerheid te gewinnen, terwijl zij bovendien dan schijnbaar terecht — zowel volgens zich als anderen — hun vijand en bedreiger aan kunnen vallen. Vaak keren dergelijke figuren zich ook tegen personen en groepen die niet werkelijk hun vijand zijn, maar die zij willen overwinnen om zo in de ogen van anderen hun eigen grootheid en zekerheid te bevestigen.

Is dit voldoende?

Vraag: In het verleden werd er door u op gewezen dat een tendens die zeker de jaren 60 en de jaren 70 zou bestrijken, deze geweldsituatie zou bevorderen. Dictatuur is kennelijk een verschijnsel hiervan. Is dit blijvend of tijdelijk?

Antwoord: Het is geen durende kwestie, maar wat noemt u tijdelijk? Deze werkingen en de neiging tot dictatuur blijven volgens mij nog wel tot rond 2150 n.Chr. een rol spelen. Het verschijnsel is dus tijdelijk, maar van langere duur. Het is overigens kenmerkend voor de spanningen die bij het aanbreken van een nieuw tijdperk altijd in de mensheid plegen op te treden. Misschien kan ik u dit het beste als volgt uitleggen: in een nieuw tijdperk veranderen de invloeden op de mens. Dit betekent dat vooral jongeren, die reeds tijdens deze invloed geboren werden, anders zijn ingesteld dan de volwassenen en ook vaak maatschappelijk voor een groot deel anders denken en reageren dan in de gevestigde orde gebruikelijk is. Voor de ouderen is dit reeds een reden tot polarisatie. Want onder hen zijn er ook altijd weer die, door zich te voegen bij een afwijkend reagerende groep, hun eigen belangrijkheid hopen te bevestigen of macht te verwerven. Voor hen is dit alleen mogelijk door tegenstellingen op te roepen die niet op natuurlijke wijze ontstaan. Alleen reeds het scheppen van dergelijke conflicten is in feite reeds een zich verzetten tegen het afbreken van de machtsverhoudingen zoals die bestonden.

De wereld is op dit ogenblik voor rond 2/3 in handen van dictatoriaal optredende groepen. Het zal u duidelijk zijn dat dit patroon niet zonder meer verbroken kan worden. Om u een voorbeeld te geven: het Portugese volk heeft zich lang gebogen onder een dictatuur. Toen het vrijkwam daarvan — hoe beperkt ook — begon het dermate onbeheerst en naïef te reageren en zodanige eisen te stellen dat het zelf hiermee weer een nieuwe dictatuur bijna onvermijdelijk maakte. Dit volk bezat eenvoudig niet het vermogen zich in de werkelijkheid te verdiepen. Het wilde in zeer korte tijd een droomwereld waarmaken. Ook in bijvoorbeeld Rusland, Tsjecho-Slowakije of bijvoorbeeld China kun je niet één-twee-drie een democratie tot stand brengen waarin een werkelijke volksregering, gebaseerd op mogelijke verschillen van inzicht en mening, een rol speelt. Voor de mensen daar is iets dergelijks eenvoudig niet denkbaar. Zij zijn als het ware voor een dergelijke wijze van leven en denken niet rijp.

U zult daarom wel met mij eens zijn dat in deze tijd, waarin toenemende onzekerheid voert tot steeds grotere eenzijdigheid van voorlichting, opvoeding enzovoort, het moeilijk zal zijn het bestaande onmiddellijk af te breken of op korte termijn ingrijpend te veranderen zonder gelijktijdig een dictatuur te vestigen. Daarbij spelen ook tradities een rol die men over het hoofd pleegt te zien. Uw land bijvoorbeeld kende reeds in de 15e en 16e eeuw zijn regenten. Deze zijn er nu nog; de mentaliteit bestaat nog steeds, ook al is de uiterlijke vorm een wat andere geworden. Deze mentaliteit zal ook nog langere tijd in uw land blijven bestaan. Want wanneer een Nederlandse arbeider eindelijk een wat hogere positie heeft verworven, zegt hij niet: "Hiermee heb ik getoond hoe belangrijk de vrijheid van ontwikkeling voor eenieder is." Hij zegt: "Nu heb ik inzichten gewonnen die voor anderen even belangrijk zijn. Daarom zal ik hen deze desnoods tegen hun wil opleggen en hen goedschiks of kwaadschiks voeren op de weg die ik reeds gegaan ben." Dergelijke reacties zijn niets bijzonders. Zij zijn in uw land niet meer dan normaal. Ook elders kent men dergelijke traditionele benaderingen van de gemeenschap. Daarom juist moet ik wel stellen dat, al is de polarisatie die voortkomt uit de onzekerheden van de gezagsdragers wel een tijdelijk verschijnsel, het toch lange tijd nodig zal hebben om geheel te verdwijnen.

Wat naast die polarisatie gebeurt is het volgende: steeds meer mensen maken zich, vooral innerlijk maar in zekere mate ook uiterlijk, los van de bestaande orde. Dit betekent dat de invloed die de bestaande orde op deze mensen kan uitoefenen steeds meer af zal nemen. In feite betekent dit dat de maatschappij zich aan zal moeten gaan passen aan deze "enkelingen". Onder meer verstoren zij het gangbare verbruikspatroon. Zij verstoren een bestaand gedragspatroon en maken de menigte dus minder berekenbaar. Dit is in feite reeds in beperkte mate nu het geval. Hierdoor ontstaat in toenemende mate onzekerheid, die door de heersende groepen alleen beantwoord kan worden met een toenemende polarisatie. Zoals een vakbond die ontdekt dat zij steeds minder mogelijkheden heeft haar oude politiek voort te zetten en zo de eigen onmisbaarheid aan te tonen, zal aansturen op een toenemende polarisatie waarbij de

arbeider steeds afwijzender komt te staan tegenover alle kapitaal. De vakbond zoekt in feite hiermee een vervangende waarde te bereiken waardoor zij haar greep op de menigte zal kunnen behouden, ook wanneer zij niet meer in staat is feitelijke verbetering van lonen en werkcondities door te zetten.

Dit is een normale reactie natuurlijk. Maar stel nu eens dat er steeds minder mensen interesse hebben in deze voor hen praktisch betekenisloze tegenstellingen. Wat krijg je dan? Er zijn dan kleine groepen die sterk polariserend proberen te werken en grote groepen die in een onverschilligheid voor het werken van die kleine groepen in een steeds grotere vrijheid van denken en handelen gaan leven. Tot op een gegeven ogenblik de polarisatie belachelijk wordt en zelfs een dictator belachelijk wordt door de normale wijze waarop anderen hem en zijn pretenties aanvaarden.

Om een vreemd voorbeeld te geven: indien Hitler — het voorbeeld van een dictator die door afstand tussen zich en zijn volk te scheppen een illusie in stand hield — nu eens bij zijn binnenkomst in een gevuld stadion was begroet met een "ha, die Dolf!", was hij nooit geworden wat hij nu werd. Wanneer steeds meer mensen de belachelijkheid van bepaalde pretenties gaan doorzien, beseffen hoeveel komedie er wordt gespeeld en deze dan ook als komedie gaan waarderen en niet meer daarop reageren als op bloedige ernst, is de polarisatie snel voorbij. Dit impliceert echter wel dat een aantal nieuwe generaties nodig zijn die steeds verder los komen te staan van de heersende denkbeelden en bindingen, zodat zij hun vrijheid van leven en denken steeds groter kunnen maken. Want voldoende mensen zullen innerlijk vrij moeten zijn voordat het uiterlijke verschijnsel kan verdwijnen.

Reactie: Bij nieuwe generaties zullen wel toenemende aantallen van deze vrijere mensen zitten. Maar aan de andere kant ziet men toch nogal wat eenzijdige lieden optreden onder hen.

Antwoord: Dat is nogal begrijpelijk. Ook onder de jongeren zijn er altijd weer die geen vrede kunnen vinden in en met zichzelf, en juist dezen zullen tot een eenzijdigheid van denken en gedrag komen. In die eenzijdigheid zien zij dan een bevestiging van zichzelf en zoeken zij enige zekerheid te gewinnen. Maar degene die zekerheid zoekt in de erkenning van zijn ego door anderen, kan niet werkelijk vrij zijn. Dit betekent dat deze jongeren evenzeer als vele ouderen bang zullen zijn voor het bereiken van een werkelijke vrijheid door anderen. Het door u gestelde is dus vanzelfsprekend, maar zal naar mijn mening toch een afnemend verschijnsel vormen.

Vraag: Is het leven van nu dan geen kwestie van gevolg van een oorzaak?

Antwoord: Zoals de pastoor zei tegen het meisje dat vijf maanden onderweg was: "Er moet een oorzaak zijn voor dit gevolg."

Reactie: Maar dat is toch vanzelfsprekend?

Antwoord: Juist. Dank u. U geeft hiermee toe dat ook uw vraag een even vanzelfsprekend antwoord heeft. Natuurlijk is er een oorzaak. Maar wat is die oorzaak? Om een beeld te geven van het geheel dat oorzakelijk genoemd kan worden voor de huidige ontwikkeling, zou ik eigenlijk een sociaal-historisch college moeten geven. Maar ik zal trachten kort iets te laten zien van de oorzaak en haar ontwikkelingen. Er waren standsverhoudingen die het geheel van de gemeenschappen in de middeleeuwen beheerst hebben en die zelfs na de revoluties — de Franse bijvoorbeeld — die tot doel hadden de intellectueel tot een aparte stand te maken, bleef deze indeling bestaan. Hierdoor kreeg een nieuwe stand, de koopmansstand, echter de mogelijkheid zich als overheersend belangrijk te vestigen.

Er kwam een einde aan de oude machtsverhoudingen, zoals eens de steden in feite een einde betekenden van de overheersende macht van de kasteelheren. De nadruk kwam op handel te liggen en dit betekende ook een toenemende nadruk op productie in verband met de handel. Maar zowel productie als handel zoeken voortdurend naar uitbreiding wanneer zij groot worden, daar je voortdurend concurreert en daardoor in een voortdurende strijd bent gewikkeld met anderen die soortgelijke zaken maken of verhandelen.

Dit voerde tot een steeds rationeler verwerken van grondstoffen en gelijktijdig een steeds geconcentreerder en meer op internationale afzet gerichte wijze van handeldrijven. Het gevolg was dat steeds grotere hoeveelheden arbeiders werkten in een enkel bedrijf, terwijl er meer afstand kwam tussen werknemer en werkgever, zodat de arbeiders zich niet meer wezenlijk aan het bedrijf gebonden voelden, terwijl de arbeid zelf voor hen tot een onaangename taak dreigde te worden en zeker niet zonder meer door hen werd ervaren als een normaal en aangenaam deel van het dagelijkse bestaan.

Hierdoor werd de arbeidersstand wakker. Zij begon zich te organiseren. Om macht te behouden tegenover deze organisaties was het nodig de industrie en handel verder te integreren, zodat stopzetting van productie geen ramp meer was, terwijl gelijktijdig door een steeds verdergaande mechanisatie een mate van onafhankelijkheid van de arbeiders werd nagestreefd onder het motto: "Hoe minder arbeiders ik nodig heb, hoe groter de kans is dat ik altijd wel ergens werkwilligen vind. Hoe minder speciale bekwaamheid mijn arbeiders nodig hebben, hoe eenvoudiger het is de lastige elementen door anderen te vervangen." Arbeid, eens een normaal deel van het leven, werd steeds meer tot handelswaar. Werken werd steeds minder ervaren als een soort levensvervulling — hoe dan ook — en werd in steeds sterkere mate feitelijk en in de gevoelens van de arbeiders een vorm van slavernij die echter de zekerheid van het bestaan voor de slaaf niet garandeerde.

Het besef van die slavernij voerde weer tot de sociale revolutie van de jaren 80 en de jaren 90. Een andere levenshouding ontstond die tevens de behoefte wakker maakte de positie van de vrouw in de gemeenschap opnieuw te omschrijven. Er was overigens een wereldoorlog voor nodig om de vrouwen zelf in grotere mate van hun waarde bewust te maken. De vrouw wordt tijdens die oorlog ingeschakeld in een gemechaniseerd productieproces waarin zij dankzij de vele hulpmiddelen zonder meer de gelijke was van de man. Vroeger vereiste arbeid een vaardigheid die langere opvoeding en opleiding vergde, zodat de vrouw daarin moeilijk een gelijkwaardigheid met de man kon bereiken, tenzij zijzelf vanaf haar jeugd over de middelen beschikte om zichzelf te ontwikkelen volgens haar eigen wensen. Kenmerkend voor deze verandering zijn de suffragettes die in de gemeenschap mee wilden spreken en zich wilden doen gelden. Wat voerde tot een mate van emancipatie die in de mannenwereld eveneens bepaalde veranderingen tot stand bracht.

Er volgde een tweede wereldoorlog waarin de veranderde verhouding tussen de geslachten zowel als de relatie tussen bezitter en producent sterker dan ooit onderlijnd werden. Besef van onderlinge afhankelijkheid, de macht van de arbeider enzovoort namen toe. Dit betekent weer een verandering in het denken en vooral het gevoelsleven van vele mensen. In overdreven vorm illustreert het optreden van de Dolle Mina's de nieuwe trend. Evenzeer zien wij echter ook de verandering in denken en emotie tot uiting komen in het sterk veranderende beleid van vakbonden en producenten. Het resultaat van deze veranderingen was bij alle partijen een gevoel van macht en recht, waarbij men geen rekening wilde houden met het standpunt en de rechten van anderen. Dergelijke problemen kunnen alleen in samenwerking worden opgelost. Maar eenieder is bang de ander gelijk te geven, daar hij het gevoel heeft hiermee eigen rechten en mogelijkheid tot verdere ontwikkeling terzijde te stellen. Wantrouwen speelt een steeds grotere rol. Waar werknemers en werkgevers elkaar ontmoeten, erkennen zij uiterlijk wel de betrouwbaarheid van hun tegenstanders, maar bewapenen zij zich gelijktijdig tegen diens onbetrouwbaarheid en vreest men elk ogenblik benadeeld of overvraagd te worden. Dit scheidt een geestelijk klimaat waarin de zekerheden van eens gaan verdwijnen en in de plaats daarvan een soort vaagheid komt waarin je als mens alleen jezelf kunt zoeken en je eigen wezen kunt definiëren om voortaan voornamelijk op grond van eigen wezen — en niet op grond van stellingen of door anderen gestelde geloofspunten — op de wereld te gaan reageren.

Ik ben uitgegaan van sociale verhoudingen omdat die uiterlijk de meest kenbare zijn, maar op religieus gebied voltrekt zich een vergelijkbare ontwikkeling. Om u een voorbeeld hiervan te geven: op het ogenblik is 2/3 van de jongeren areligieus vanuit kerkelijk standpunt gezien.

Gelijktijdig blijkt dat degenen die niet ter kerke gaan, in vele gevallen zich intenser bezighouden met God, met voortbestaan, met eeuwigheid enzovoort, dan degenen die dogmatisch kerkelijk zijn blijven belijden. Ook kerkelijk hebben velen een grotere zelfstandigheid verkregen. Maar vanuit die zelfstandigheid zoeken zij wel degelijk nu zelf naar de antwoorden die eens het gezag hen pretendeerde te geven.

In deze fase bevindt men zich nu. Het is duidelijk dat degene die vrij is geworden niet alleen maar zoekt naar een erkenning van eigen waarde, het vinden van eigen inzichten en een uiten van eigen ik in de wereld. De vrijgeworden mens gaat wel degelijk ook op zoek naar middelen die hij kan hanteren om in die wereld meer te worden. Dit betekent dat men zoekt naar inwijdingsmogelijkheden, paranormale kwaliteiten en gaven, zo goed als naar nieuwe benaderingen van de samenleving; de commune is hiervan een aardig voorbeeld. Men zoekt naar nieuwe vormen van samenwerking, productie en handel — denk maar eens aan het boutique-wezen in zijn oorspronkelijke opzet, dat grote veranderingen teweeg heeft gebracht in de gebruiken en benadering van de reeds bestaande handel in soortgelijke artikelen.

Wie niet blind is voor de verschijnselen zal inzien dat langzaam maar zeker reeds een vernieuwing op gang is gekomen. Maar dit is als het ware een wereldje dat nog losstaat van de officiële wereld. Het kleine wereldje wordt steeds machtiger, bepaalt op den duur de mode, de gebruiken, de gebruiksgewoonten. De boutique-mode bijvoorbeeld is nu bijna een derde van de productie van de Nederlandse kledingindustrie. U zou het mogelijk niet denken, maar toch is het zo. Ook elders zien wij soortgelijke verschuivingen. Het is daarom redelijk aan te nemen dat dit alles voor een volgende generatie de oorzaak zal zijn van nieuwe en grotere veranderingen die weer een grotere persoonlijke en innerlijke vrijheid voor het individu met zich kan brengen. Men zal steeds meer met schijnbaar snel wisselende modes van gedrag worden geconfronteerd, die elk op zich echter blijvende waarden omvatten en slechts uiting geven aan een verdergaande mentaliteitsverandering in een steeds grotere groep.

In plaats van een gezagsrevolutie door overname van macht zal een dergelijke groep op den duur een machtsovername door gezagsontkenning tot stand brengen. Wanneer gezagsontkenning echter de basis is geworden van je wijze van leven en denken, zul je gelijktijdig ook de gevolgen van je eigen gedrag en werken in toenemende mate zelf moeten verwerken en dragen. En dat zullen steeds meer mensen gaan beseffen, ook al vormen die op het ogenblik ook onder de vernieuwers maar een zeer geringe minderheid. Is men zover gekomen, dan is het einde van polarisatie — het behouden van waarden door het aanzetten van tegenstellingen — in zicht. De oude maatschappij komt dan alleen nog tot uiting in verouderde vormen die echter bij de mensen even weinig weerklank zullen vinden als een vioolsnaar zonder klankkast eronder.

Vraag: Waarom probeert u niet door het veroorzaken van crises en andere ingrepen dit proces vanuit de geest wat te versnellen?

Antwoord: Wij proberen met alle middelen dit proces te versnellen. Het feit dat ik dit alles als zijnde actueel te berde breng, wijst trouwens reeds in die richting. Wij doen alles wat wij kunnen om deze ontwikkeling te bevorderen. Maar onthoud hierbij alstublieft één ding: het moet een revolutie — mogelijk is evolutie hier juister — zijn die in de mens zelf plaatsvindt. Je zou het misschien met groot vertoon van geestelijke macht de wereld op kunnen leggen. Maar dan zou je die wereld daarmee tevens tot slaaf maken van je macht en je goede bedoelingen, en zo terugkeren tot het beginpunt. Dat is niet wenselijk. Er moet juist een verdere ontwikkeling van het mens-zijn ontstaan. De mens moet zelf leren leven en denken. Wanneer dit impliceert dat zeer vele mensen voorlopig hun eenzijdigheid blijven handhaven omdat zij de moed niet bezitten om hetgeen zij innerlijk als juist beginnen te zien ook eerlijk in hun leven te doen gelden, dan moeten wij dit maar dulden. Want het is beter dat de wereld ten onder gaat aan polarisatie terwijl er steeds meer vrije geesten op die wereld worden geboren, dan dat de gehele wereld een kunstmatige harmonie opgelegd krijgt waarin een vrije ontwikkeling niet mogelijk is omdat alles door van boven opgelegde wetten, openbaringen en zekerheden wordt bepaald.

Eens bezat de mens innerlijke zekerheden waarbij geloof en dergelijke eigenlijk meer een versiering vormden, een boordsel aan het gewaad van het werkelijke leven. Langzaam maar zeker is men echter steeds meer aan de versiering gaan hechten en heeft datgene wat eens alleen maar de vormgeving van een innerlijke werkelijkheid was tot de enige waarheid gemaakt, waarbij het innerlijk niet mee mocht spreken. Een vervreemdingseffect dat in Europa rond 1300 begon en voortduurde tot rond 1700, waarna een toenemende innerlijke ommekeer is ontstaan. Wij hopen op een voortzetting van de natuurlijke ontwikkeling van innerlijke waarden in de mens, waardoor een toekomst voor geest en mens tot stand zal komen die steeds meer harmonieën omvat.

Hiermee besluit ik mijn bijdrage. Goedenavond.

ESOTERIE

Goedenavond, vrienden.

Dit tweede deel van de avond moet helaas kort zijn, terwijl daarnaast op mij de plicht rust meer geestelijke zaken naar voren te brengen. Gezien deze beperkingen wil ik mij beperken tot een aantal opmerkingen.

De kern van alle esoterisch streven is: begrijpen wat je bent en dan niet bang zijn om dit ook werkelijk geheel te zijn. Wie begint met in zichzelf te streven en gelijktijdig zoekt in zich een ideaalbeeld waarmaken dat reeds buiten hem bestaat, ontkent hiermee de grondwaarden van zijn eigen bestaan. Wie zijn eigen werkelijk bestaan ontkent, ontnemt daarmee zichzelf ook geestelijk voor een groot deel zijn bestaansrecht. Wanneer je als mens of geest een ideale vorm nastreeft, moet dit wel je eigen vorm zijn. Per slot van rekening: indien datgene wat je werkelijk bent niet zou passen in het kosmische geheel, zou je wel anders zijn geworden. Ik vind het dan ook jammer dat de meeste mensen voortdurend bezig schijnen te zijn met een zich geestelijk veranderen. Het zou volgens mij veel beter voor hen zijn zichzelf geestelijk te ontwikkelen. Wanneer je zoekt naar kosmische waarheden, moet je beginnen als mens bij de menselijke waarheid. Want de mens die de menselijke waarheid terzijde wil stellen om onmiddellijk naar de kosmos te trekken, vertelt menselijke onzin en neemt vervolgens aan dat dit een kosmische waarheid is. Maar de kosmos is niet onzinnig, de mens soms wel.

Een ander punt dat mij steeds weer treft, is de zonderlinge voorstelling die mensen zich plegen te maken van de geest en het bestaan van de geest. Ik mag mijn erkenning wel vergelijkenderwijze weergeven: een mens is een volledig aangeklede geest. Een spook of een astrale verschijning is dan een geest in badpak en een echte geest is puur natuur. Waarbij, zoals u zult bemerken, de geest dus altijd aanwezig is. Hoe men haar noemt, ligt voornamelijk aan het voertuig dat zij aantrekt. Op aarde geldt natuurlijk dat kleren de man maken en wat dat betreft eventueel ook de vrouw. Maar toch moeten wij zelfs als mens op aarde beseffen hoe betrekkelijk de waarde van dergelijke uiterlijkheden is. Ik zou willen stellen: geniet als mens de uiterlijkheden, maar besef gelijktijdig hun beperkte betekenis voor de enige werkelijkheid waarin je wezenlijk en altijd leeft.

Een andere opmerking die ik hier graag zou willen plaatsen is de volgende: wanneer je als geest doorkomt, zijn er ontzettend veel mensen die zich onmiddellijk afvragen of je nu een mannetje of een vrouwtje bent. Dat is ongeveer hetzelfde als ik zou doen wanneer ik uw mogelijkheden en kwaliteiten zou willen bepalen aan de hand van uw kleding, u zo verdelende in dragers van trenchcoats en ulsters. In de werkelijkheid zijn wij gelijk, en alle mensen zijn innerlijk als geest gelijk en elkanders gelijken indien er verschillen van bewustzijn denkbaar zijn. Wie dit beseft, weet wat kosmische broederschap betekent.

Maar degene die dit verwaarloost, meent vaak verkeerdelijk dat broederschap betekent dat eenieder die eenzelfde jas aan heeft alle gelijk gekleden moet steunen. Nu is er in deze tijd van werkloosheid ongetwijfeld veel steun nodig. Maar ik dacht dat op geestelijk gebied deze diende voort te komen uit een begrip van innerlijke gelijkwaardigheid en niet vanuit een standpunt van uiterlijke saamhorigheid bepaald zou kunnen worden. Hier openbaart zich voor mij de grote menselijke misvatting: de mensen zeggen dat zij solidair zijn, wanneer zij in feite veel meer solitair zijn. Want in hun gevoel van staan naast de ander staan zij in feite niet voor de ander in, maar alleen voor hetgeen zij zelf juist achten. Zij zijn dus niet één met de ander omdat de ander mens is, maar slechts één met de anderen omdat zij in die ander zichzelf menen te herkennen. Wat bovendien — en ook dit mag hier gezegd worden meen ik — veelal een groot misverstand is. Want de mens die meent zichzelf terug te vinden in een ander, vergeet daarbij al te vaak dat de kleine verschillen uiterlijk minder tellen, maar geestelijk juist de meest belangrijke zijn.

Wie spreekt over de ziel krijgt ook al moeilijkheden onder de mensen, omdat die naar eigen inzicht en systeem de ziel soms als geest beschouwen, soms als goddelijke kracht, soms als een soort aandeel in de totaliteit en daarbij vergeten die ziel voor zich verder te omschrijven. Wanneer ik daarvoor een simpel beeld zou mogen geven: wanneer de hersenen de computer zijn, is de geest de programmeur, maar de ziel is het die voor programmeur en computer tezamen de noodzakelijke energie levert. De ziel is dus een energie waarvan wij voor ons gehele bestaan afhankelijk zijn. Maar wie zal kunnen zeggen waar die energie vandaan komt? Er zijn natuurlijk 1000 verschillende verklaringen voor te vinden en eenieder die een verklaring hanteert, meent wel dat hij het alleen bij het rechte eind heeft. Ik zou zeggen: eenieder die op aarde meent dat hij ten aanzien van God en kosmische zaken het bij het rechte eind heeft, vertoont een mentale kronkeling. Wij kunnen slechts datgene bewust zijn en weten wat nu tot onze mogelijkheid behoort. Dat is begrijpelijk. Maar dit zijnde en levende maken wij een geheel waar dat in zich wel de ongekende kracht die wij God noemen omvat. Waarom zouden wij dan proberen een omschrijving voor God te vinden? Of — om bekendere termen te gebruiken — de steen moet zich niet afvragen welke kracht zich in de tempel zal openbaren, maar zal zich alleen af moeten vragen of zij juist behouwen op haar juiste plaats in het geheel staat. Want dit is het waarlijk belangrijke voor de steen.

En nu wij toch met tempels bezig zijn: menige mens probeert de gehele wereld te zien als een altaar waarop hij zijn leven, intenties en bedoelingen moet offeren. Degene die offert, geeft in feite alleen maar terug wat hij gekregen heeft. Ik vind het wat bruut om de Schepper de dingen terug te geven die Hij jou eerst gegeven heeft. Het is net of je wilt zeggen: bedankt hoor, maar ik heb het niet werkelijk nodig. En dat terwijl je het mogelijk juist heel erg nodig hebt. Ik zou zeggen: wij moeten niet offeren aan de Onbekende; wij moeten alleen datgene wat wij bezitten en verkrijgen zo gebruiken dat de onbekende Kracht zal zeggen: "Ik heb het niet vergeefs gegeven."

Een kleine fout van mij is ongetwijfeld wel het feit dat ik alles graag precies en duidelijk wil zeggen en zelden weet hoe dit te doen. Ik heb deze fout met vele mensen gemeen. Toch is het beter te zeggen wat je wilt zeggen, hoe onbeholpen dan ook, dan om te zwijgen uit angst dat je jezelf niet kunt uitdrukken of je bedoelingen niet kenbaar zult kunnen maken. Wie bang is om uitdrukking te geven aan de waarden die innerlijk in hem bestaan, de krachten en het geloof zoals die in hem leven, is een dwaas. Want juist door deze dingen buiten zich te brengen, geeft hij meer vorm en gestalte aan eigen begrip voor eigen wezen. Als er iets is wat voor ons belangrijk is, is het toch wel de waarheid te vinden omtrent eigen ik. En dit omvat zeker ook de gestalte en vorm waarin het bewustzijn zich manifesteert.

Leven in de kosmos is voor een geest eenvoudig, gemakkelijk en zelfs enigszins luxueus. Want wie in de kosmos leeft is deel van alle dingen. Hij kan alle dingen in zich beleven en verwerklijken zoals het nodig is, volgens het besef dat in hem bestaat. Voor een mens is kosmisch leven moeilijker.

Want de mens die kosmisch bewust leven wil, zal allereerst moeten begrijpen dat de gehele kosmos ook weerspiegeld wordt in de beperktheid van zijn eigen wereld en bestaan. Ik heb wel eens het gevoel dat er mensen zijn die het begin uit het boek van het leven zouden willen scheuren omdat zij het einde van dit boek zo mooi vinden. Zij vergeten daarbij dat indien je het verhaal niet hebt gelezen, het einde op zichzelf betrekkelijk zinloos is, mooi als het lijkt.

En nu ik over het einde spreek, ontdek ik dat ik ook naar het einde van mijn bijdrage toe moet gaan werken. Menige mens zegt: sterven is het einde van het leven... Wanneer je eenmaal gestorven bent, zeg je: sterven is het einde... want dan begint het leven eerst werkelijk. Leven is namelijk niet een bestaan op een bepaalde wijze. Leven is een je bewust zijn van jezelf en al wat rond je bestaat. Wanneer je je lichaam verliest, wordt dit beleven van ik en al alleen maar meer direct; je wordt sterker geconfronteerd met alles wat er rond je bestaat en kunt je daarvoor minder gemakkelijk afsluiten. Daarvoor in de plaats vind je dan echter wel een veel grotere sortering van mogelijkheden.

Daarom zou ik willen zeggen, lieve vrienden: denk nooit aan het einde der dingen. Denk alleen aan het einde van de vormen, de taak van een bepaalde mogelijkheid, en maak je niet zo druk over alles wat nog moet gebeuren wanneer u zover komt dat u uit moet stappen uit uw huidige voertuig. Want wat gebeuren moet, gebeurt toch wel. Het is, ook geestelijk gezien, soms beter je met een ijler voertuig in een tere werkelijkheid te bewegen en de kleine dingen te leren kennen die je over het hoofd hebt gezien. Zoals het aangenaam kan zijn met een auto over een snelweg te snellen, maar je het land waar je vertoeft eerst werkelijk leert kennen wanneer je uitstapt en gaat wandelen of fietsen. De overgang brengt je tot een werkelijkheid waarin geen haast meer bestaat, maar wel een volledige beleving bestaat.

Goedenavond.

21 maart 1975